

Znanje o društvenom prostoru – motivi i namjere mladih za migriranje unutar Europske unije*

Aleksandar Vukić

Institut za migracije i narodnosti, Zagreb, Hrvatska
e-mail: aleksandar.vukic@imin.hr
ORCID: 0009-0006-3828-0425

Marina Perić Kaselj

Institut za migracije i narodnosti, Zagreb, Hrvatska
e-mail: marina.peric@imin.hr
ORCID: 0000-0003-4513-841X

Filip Škiljan

Institut za migracije i narodnosti, Zagreb, Hrvatska
e-mail: filip.skiljan@imin.hr
ORCID: 0000-0001-7979-1359

SAŽETAK U ovom članku na temelju primarnih kvantitativnih i kvalitativnih podataka dobivenih anketnim istraživanjem i strukturiranim dubinskim intervjuima u fokus-grupama te sekundarnih statističkih podataka istražujemo namjere i motive mladih da migriraju iz Republike Hrvatske. Teorijski pristup oslanja se na Parsonsov i Mertonov funkcionalizam, fenomenološki sociologiju Shutza, Bergera i Luckmanna te Braudelovu koncepciju prostora u globalnom kapitalističkom sistemu. Metodologija tumačenja podataka temelji se na Luhmannovoj konstruktivističkoj epistemologiji kojoj je središnji postulat promatranje promatrača.

Rezultati pokazuju da ispitanici posjeduju snažno izraženo znanje o prostornim značajkama svoje životne situacije. Odluka o migriranju je rezultat svjesne i racionalne odluke koja proistječe iz dobre informiranosti o stanju u Hrvatskoj i zemljama u koje se želi migrirati. Na temelju rezultata istraživanja može se zaključiti da:

- 1) Mladi mogućnost migriranja u neku od zemalja EU-a promatraju kao oblik unutarnje migracije.
- 2) Migriranju su skloniji mladi čiji su roditelji ili djedovi radili u inozemstvu.
- 3) Većina ispitanika nije sklona napuštanju Hrvatske.
- 4) Većina ispitanika nema namjeru trajnog ostanka u inozemstvu.

Ključne riječi: migranti, mladi, Hrvatska, Europska unija, promatranje, komunikacijska tema, znanje o situaciji.

* Ovaj znanstveni rad nastao je u sklopu projekta „Mreža 2050 - Demografija, od izazova do odgovora” (UP.04.2.1.06.0034). Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda “

1. Uvod

Posljednjih je godina u hrvatskom društvu, a napose u medijima i društvenim znanostima, pokrenuta rasprava o demografskim pitanjima (starenje i depopulacija) i migracijama mladih iz Hrvatske. Problem od kojeg se krenulo u istraživanju jest raspodjela i konstrukcija društvenog znanja o tim aktualnim fenomenima. Prije svega, istraživana je način na koji pojedinačni akteri u sistemu (potencijalni mladi migranti), mediji i društvene znanosti konstruiraju komunikacijske teme starenja, depopulaciju i migracije konstruiraju kao predmet svojega promatranja i istraživanja.

Namjera je ovoga članka je predstaviti i rastumačiti rezultate empirijskog istraživanja *Uzroci i posljedice iseljavanja mladih iz Hrvatske* koje provodi Institut za migracije i narodnosti u sklopu projekta¹ *Mreža 2050 – Demografija, od izazova do odgovora*.²

Već preliminarni pogled na rezultate istraživanja pokazao je kako su nezaposlenost, neriješeno stambeno pitanje i nepovoljni uvjeti rada glavni razlozi iseljavanja. Odluku o iseljavanju mladih dodatno potiče negativno društveno-političko okruženje, kao i prevladavajuće mišljenje u javnom diskursu da u Hrvatskoj nema perspektive za mlade.

U hrvatskim društvenim znanostima postoje pojedina sociološka istraživanja o novom migracijskom valu (Horstein-Tomić i Perić Kaselj, 2021.; Potočnik i Adamović, 2018.; Peračković i Rihtar, 2016.), a istraživanja o „odljevu mozгова“ provedena su već devedesetih godina prošlog stoljeća (Adamović i Mežnarić, 2003.; Šverko, 2005.; Golub, 2006.). Taj tip migracija je, što potvrđuje i naše istraživanje, prisutan i danas.³ Tu se radi o preklapanju interesa bogatih zemalja, prije svega SAD-a i talentiranih mladih znanstvenika iz zemalja u razvoju. S druge strane i zemlje zapadne Europe susreću se s tim problemom, pa i njihovi najtalentiraniji znanstvenici odlaze u SAD. Prema

¹ Projekt je odobren i sufinanciran sredstvima Europskog socijalnog fonda. Temelji se na međusektorskoj suradnji koja je često znala izostati u području bavljenja problematikom učinaka negativnih demografskih kretanja na društveni i ekonomski razvoj Hrvatske. Nositelj projekta je Svjetski savez mladih Hrvatska (SSMH), a od znanstvenih institucija sudjeluju Institut za migracije i narodnosti i Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu.

² *Mreža 2050* okuplja 11 partnera iz civilnog sektora, znanstvene zajednice, predstavnike lokalne samouprave i socijalnih partnera koji će aktivnostima suupravljati na participativan, odgovoran i demokratski način; *Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Institut za migracije i narodnosti u Zagrebu, Udruga mladih i diplomiranih studenata Fakulteta ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“ Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, Centar za karijere mladih Dubrovnik, Klub studenata geografije Zagreb, Udruga mladih i studenata Split Misli, Udruga obitelji s četvero i više djece Cetinskog kraja, Udruga iseljenika, povratnika i useljenika, Mladi Sikirevaca i Jaruga, Općina Antunovac i Sindikat radnika u predškolskom odgoju i obrazovanju Hrvatske.*

³ Na hrvatskom jeziku pojavilo se i nekoliko teorijskih knjiga koje se bave sociologijom migracija: Mesić, M. (2002.) *Međunarodne migracije: tokovi i teorije*; Rogić, I. i Čizmić, I. (2011.) *Modernizacija u Hrvatskoj i Hrvatska odselidba*; Vukić, A. (2021.) *Funkcionalistička teorija migracija*.

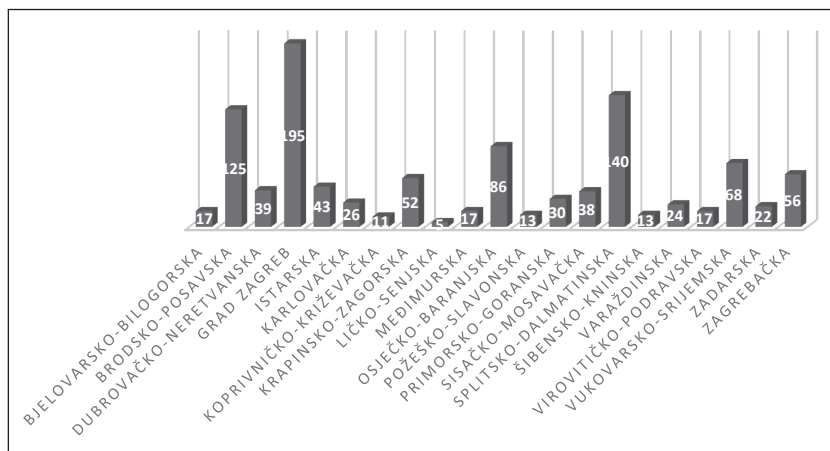
nekim podacima u SAD-u stalno studira i 200,000 Kineza, a čak oko 40% posto vraća se u Kinu. Vraćaju se i vrhunski znanstvenici i sa sobom donose znanje i informacije. Kina kao supersila u usponu posjeduje resurse da im osigura i bolje životne i radne uvjete nego SAD. Hrvatska na žalost nema takvih mogućnosti, pa je teško očekivati povratak naših znanstvenika, pogotovo uspješnih.

2. Podaci i metodologija

Od listopada do prosinca 2021. provedeno je kvantitativno i kvalitativno istraživanje. Kvalitativno istraživanje na temu iseljavanja mladih provedeno je metodom fokus-grupa.⁴ Kvantitativno istraživanje provedeno je on-line anketnim upitnikom na uzorku od 1037 ispitanika, od čega je 391 muškarac i 646 žena. Ispitanici su ciljano birani u dobnoj skupini između 18 i 30 godina (1991.–2003. godište) i geografski je obuhvaćeno područje čitave Hrvatske. Najveći broj ispitanika bio je s područja Grada Zagreba, Splitsko-dalmatinske i Brodsko-posavske županije.

Graf 1.

Županija prebivališta ispitanika

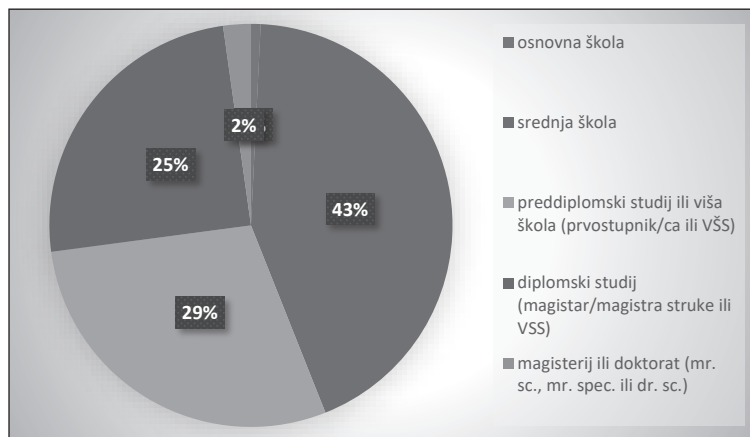
Izvor: Anketno istraživanje provedeno 2021. (N = 1037), IMIN.

⁴ Fokus-grupe (šest) vodili su znanstvenici Instituta za migracije i narodnosti. Sudionici su bili mladi iz različitih dijelova Hrvatske u dobi od 18 do 29 godina. Predviđeno trajanje fokus-grupa bilo je oko 90 minuta. U jednoj fokus-grupi bilo je između pet i osam sudionika. Ukupno je sudjelovalo 38 sudionika u svih šest fokus-grupa, od čega 21 muškarac i 17 žena. Fokus-grupe geografski su obuhvaćale sudionike iz Splita, Dubrovnika, Sinja, Zagreba, Slavonije i sjeverozapadne Hrvatske. Uvodno su sudionici bili upoznati s temom projekta i svrhom istraživanja, kao i znanstvenicima koji su provodili fokus-grupe. Protokol vođenja fokus-grupa unaprijed je definiran kroz šesnaest pitanja putem kojih su se od ispitanika prikupljali sociodemografski podaci, razlozi eventualnog iseljavanja, stavovi o iseljavanju mladih iz Hrvatske, o iseljavanju poznanika i rodbine i njihovoj kvaliteti života u inozemstvu, o prednostima života u Hrvatskoj i inozemstvu, o željenoj zemlji iseljenja te utjecaju pandemije na iseljenje.

U anketnom istraživanju najveći broj ispitanika završio je srednju školu, sljedeću skupinu čine ispitanici koji su završili preddiplomski studij, a zatim slijede diplomirani studenti. Najmanje ih ima sa završenom osnovnom školom i onih koji su magistri ili doktori znanosti, što je u skladu s obrazovnom strukturom hrvatskog društva.

Graf 2.

Završena razina obrazovanja ispitanika

Izvor: Anketno istraživanje provedeno 2021. (N = 1037), IMIN.

Istraživanje je planirano tako da obuhvati nekoliko tematskih cjelina koje pokrivaju pitanja općih demografskih obilježja, socioekonomskog statusa ispitanika, psiholoških odrednica koje utječu na odluku o odlasku u inozemstvo, procjene gospodarskih i političkih prilika u Hrvatskoj kao motiva za odlazak u inozemstvo, namjere o odlasku u inozemstvo, stavova o odlasku mladih u inozemstvo, odabira zemalja u koje se namjerava emigrirati, načina boravka u inozemstvu, razloga iseljavanja i razloga povratka iz inozemstva.

Metoda koja je korištena u istraživanju je ona za koju se zalaže sistemska teorija, a ta je promatranje (Vukić, 2017.). Ključno za Luhmannovu (2011.) paradigmu promatranja jest shvaćanje da ne postoji dominantna točka promatranja. Zbog funkcionalne diferencijacije društva izdvajaju se i posebni promatrački aparati: znanost, država, masovni mediji i umjetnost. Iz različitih promatračkih perspektiva razvijaju se opisi, diskursi, pogledi na svijet organizirani i selekcionirani u teme. Sve može postati tema komunikacije u situaciji. Opisi i situacije čine strukturnu spregu društvenog sistema i okružja. Operiraju kao kružne autoreferencijalne i heteroreferencijalne strukture po modelu *dvostruke hermeneutike* – promatranje konstruira situaciju, a situacija konstruira promatrača. „Sociolog promatrač može učiniti društveni život sebi dostupnim kao „fenomen“ za promatranje jedino ako se osloni na resurs vlastitog znanja o njemu, a kojim ga konstituira kao „temu za istraživanje“ (Giddens 1976.: 161-162).

Sociologija može i treba promatrati promatrače društvene situacije – organizacije i funkcijske sisteme – i to tako da promatra razlikovne kodove koje promatrači drugoga stupnja koriste u svojem promatranju. S motrišta trećeg stupnja promatrači drugog stupnja također su dio promatrane situacije. Proizvedeći svoje sociološke opise, i sama sociologija postaje dio situacije i za sudionike, i za druge promatrače. Dijalektika odnosa između društvenih znanosti (antropologije, sociologije) i promatranoga (sociologa i aktera, antropologa i domoroca) sačinjava os oko koje se okreće teorija promatranja. Promatranje i komunikacija utemeljuju se u razlikovanju. Znanost se nalazi u društvenoj situaciji, ona joj nije izvanjska, ona svijet promatra iznutra. Njezin razlikovni kod, medij u kojemu operira, jest istinito/neistinito znanje. Opisivanje promatranja neke situacije dano u znanstvenom izvještaju dalje se komunicira u društvenom sistemu znanosti, dakle u jednom isječku realnosti koji tvori znanstvenu situaciju.

Sistemska sociološka teorija kao promatrač razlikuje društveni sistem (interakcijski i komunikacijski) i njegovo okruženje, odnosno situaciju. Aktere u društvenom sistemu može se promatrati kao pojedince ili kolektivitet. U procesu međusobnog promatranja pojedinci (potencijalni migranti u našem slučaju) proizvode opise drugih grupa (etiketiranje, tipiziranje, stereotipiziranje) i vlastite samoopise. Zbog različitih kutova promatranja nastaju kolektivni subuniverzumi značenja, odnosno identiteti (Perić Kaselj i Vukić, 2014.).

Svijet svakodnevnog života strukturiran je i prostorno i vremenski (Berger i Luckmann, 1992.: 40). U životnim situacijama uvijek su osim prisutnih sudionika uključeni, kako to pokazuje Schütz (1970.) i suvremenici, prethodnici i nasljednici. U situaciju su uključeni i promatrači drugoga reda, društveni sistemi koje Luhman (2001.) naziva organizacijama (primjerice država) ili diferencirani funkcijski sistemi (znanost, školski sistem, tržište i obitelj). Na neki način kolektivni i pojedinačni akteri posjeduju svijest o kompleksnosti svoje svakodnevne životne situacije i na temelju toga usmjeravaju svoje djelovanje. Potencijalni migranti percipiraju svoju situaciju referirajući se na iskustva svojih prethodnika (djedovi, roditelji), djelovanje svojih suvremenika (prijatelji), često usmjeravajući svoje ponašanje imajući na umu korist koju će od njihova čina imati nasljednici (djeca). Iz njihove perspektive situacija može biti i resurs za ostvarivanje akterovih ciljeva. Prilikom predstavljanja sebe u društvenoj situaciji akter pred publikom može isticati ili prikrivati određene vidove svojeg identiteta (Giddens, 1984.: 90). Odluka o migriranju nikada nije jednostavna i ovisi o procjeni situacije u kojoj se potencijalni migrant nalazi, a uvjetovana je prostorno-vremenskom percepcijom položaja aktera djelovanja. U svojoj glasovitoj formulaciji Thomas (1928.: 572) obrazlaže da „ako ljudi definiraju (opisuju) situaciju kao realnu, ona je realna po svojim posljedicama“. Merton (1968.: 477) je polazeći od Thomasovih i Znanieckijevih istraživanja razvio skup integriranih teorija srednjeg opsega – teorije samoostvarujućeg proročanstva (engl. *self fulfilling prophecy*), samorazarajućeg proročanstva (engl. *self destroying prophecy*) i teoriju o nenamjeravanim i neočekivanim posljedicama djelovanja

(engl. *unintended or unanticipated consequences*). „Kriva definicija situacije potiče na ponašanje koje je utemeljeno u pogrešnoj percepciji situacije za koju se drži da je istinita. Takva funkcionalna petlja rezultira vladavinom grešaka.“ (Merton, 1995.:381).

Na temelju teorijskih uvida i empirijskih činjenica postavimo sljedeći teorem: ukoliko je mogućnost da se donese pogrešna odluka na temelju definicije migrantske situacije veća, broj aktera koji se odlučuje na migriranje bit će manji.

Taj teorem potvrđuje empirijsko zapažanje da je stopa migracija iz Hrvatske bila manja u vrijeme poslijeratne oskudice i globalne ekonomske krize (1995.–2012.) nego li u vrijeme relativnog blagostanja (2013.–2022.). Razlog za takve trendove pronalazimo u činjenici (koju potvrđuju rezultati našega istraživanja) da akteri migriranje u zemlje EU-a percipiraju kao oblik unutarnje migracije.

3. Teorijski okvir

Polazište našeg teorijskog pristupa je Parsonsova i Luhmannova teorija generaliziranih komunikacijskih medija (Vukić, 2021.). Svojestvo generaliziranih komunikacijskih medija je olakšavanje procesa razmjene unutar svakog podsistema djelovanja u procesa međuprožimanja različitih djelovanja. Tako se, primjerice, novac kao medij razmjene ekonomskog sistema društva, međuprožimlje s političkim, integrativnim i kulturalno-kontrolnim sistemima društvenog sistema. U društvenom se sistemu razmjena odvija pomoću novca, političke moći, utjecaja i vrijednosti – obveza, a unutar akcijskog sistema preko definicije situacije, afekta, sposobnosti izvedbe i inteligencije. (Parsons, 1978.)

Medij razmjene u analitički neovisnim globalnim društvenim sistemima jesu migracije. Pojedinačni akteri kojima viši sistemi djelovanja pridaju određena svojstva najmanja je jedinica prijenosa. Migrant kao akter jest prijenosnik (medij) različitih svojstava iz jednog sistema u drugi. Budući da su marginalne osobe, migranti su smješteni na rubu jednog i drugog društva odvajajući ih, ali ih istodobno i povezujući. Njihova marginalnost u odnosu na središnje vrijednosti obaju društava bitna je za uspostavljanje interakcijske veze između dvaju društvenih sistema u procesu izgradnje socijalne zajednice (transnacionalne) koja nadilazi oba sistema. Taj se proces ostvaruje kroz medijatorno prenošenje i međuprožimanje akcijskih i simboličkih kodova iz jednog akcijskog i simboličkog prostora u drugi.

Dinamičko svojstvo medija razmjene, ono koje ga uključuje u proces, jest činjenica da ga ima ili previše ili premalo te se može govoriti o *deflaciji i inflaciji medija*.

Migracija kao medij razmjene između društvenih sistema može se prikazati hipotetičko-deduktivnim modelom.

Pretpostavke hipotetičko-deduktivnog modela:

- a) Migriranje će se odvijati od periferije k središtu bilo kojeg interakcijskog sistema.
- b) Što je veća interakcija između sistema, veća je i simbolička razmjena, a time i stabilnost sistema.

Model migracijske razmjene društvenih sistema

Sistem A

- 1) Rast konjunktura u ekonomskom (prilagodbenom) podsustavu društva A izaziva potrebu za radnom snagom (deflacija radne snage).
- 2) Spremnost poslodavaca da povećaju plaće (medij novac) signalizira političkom podsistemu da treba uporabiti moć.
- 3) Uvjeravanje integrativnog podsistema (socijetalne zajednice) da je sistemu potrebn na strana radna snaga.
- 4) Dragovoljni pristanak socijetalne zajednice proširit će *utjecaj odluke* na kulturalno-kontrolni sistem koji će donijeti za sve obvezujuću odluku (vrijednosti obveze) o dopuštenju *otvaranja granica sistema za migrante* (radnu snagu).

Sistem B

- 1) U sistemu B postoji inflacija radne snage izazvana postojanjem svjetskog kapitalističkog tržišta.
- 2) Ekonomski podsistem niskom cijenom rada signalizira političkom podsistemu svoju disfunkcionalnost. Politički podsistem koristi svoju moć kako bi stvorio cijenjene uloge za svoje građane.
- 3) Budući da postojanje svjetskog kapitalističkog tržišta onemogućuje njegove pokušaje, dolazi do inflacije političke moći, ali i do deflacije utjecaja u okviru socijetalne zajednice. To stvara različite interpretacije društvene stvarnosti, a jedan od načina smanjenja napona u sistemu je donošenje odluke o otvaranju njegovih granica.
- 4) Migriranje će se odvijati dok se ne uspostavi ravnoteža unutar svakog sistema i nova ravnoteža između sistema.

4. Europski društveno-ekonomski prostor i Hrvatska kao periferija sistema

Društveni sistemi se u realnom prostoru konfiguriraju po obrascu centar – poluperiferija — periferija (Braudel, 1992.). Takav obrazac postoji na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj, nadnacionalnoj i globalnoj prostornoj ravni. Iz sistemske perspektive promatranja svijet je „nastanjen“ sistemima – jednostavnim mikroorganizmima, svjesnim organizmima i psihičkim sistemima (ljudima), strojevima, organizacijama (poput multinacionalnih kompanija i nacionalnih država) te super sistemima kao što su svjetska privreda i Europska unija. U ovom kontekstu temeljno istraživačko pitanje jest prostorno i vremensko lociranje Hrvatske u okviru širih povijesno nastalih

društveno-ekonomskih konfiguracija. U vremensko-evolucijskoj perspektivi „dugoga trajanja“ svjetskoga kapitalističkog sistema i modernizacijsko-globalizacijskih procesa Hrvatska je prema istraživanjima Rogića i Čizmića (2011.) najčešće bila u statusu periferije i poluperiferije. Recimo, u doba prve modernizacije u kojoj je Engleska bila centar, a Austro-Ugarska poluperiferija Hrvatska je bila periferija u odnosu na Beč. Pokretanje aktera prema centrima svjetskoga kapitalističkog sistema glavni je pokretački čimbenik migracijskih kretanja Hrvata promatrano iz povijesne perspektive (Rogić i Čizmić, 2011.).

Nakon ulaska u Europsku uniju 2013. godine nije odmah započet migracijski proces Hrvata jer se moralo pričekati na otvaranje tržišta rada pojedinih članica. Već ta činjenica dosta govori o prirodi zajedničkog ekonomskog prostora koji se naziva Europska unija. Pritom se često ili namjerno zaboravlja da je to povijesna tvorevina koja se sastoji od građana, etničkih grupa, nacija, država i regija. Europska unija, kao što su pokazali i nedavni događaji oko korona krize, a prije toga i financijske krize 2008. godine nije u potpunosti integriran politički prostor. U političkom i ekonomskom smislu Europska unija razdijeljena je po više linija: stare članice i nove članice, bogati i siromašni, štedljivi i rastrošni, zapad i istok, sjever i jug, šengenska zona i eurozona. Nakon izlaska Velike Britanije EU 28 postao je EU 27. Ta situacija i ne bi morala biti bezuvjetno loša za Hrvatsku kako pokazuju i neki podaci DSZ-a o migracijskim kretanjima u posljednjih pet godina.

Odgovor na naznačena teorijska i istraživačka pitanja može se pronaći u odnosu društvene strukture Hrvatske, povijesnih kretanja dugoga trajanja, biti Europske unije kao društveno-političkog sistema, globalnoga kapitalističkog sistema te pojedinaca (hrvatskih građana, od kojih su neki bili i ispitanici u istraživanju) koji su zatočenici situacije u kojoj se nalaze. Potrebno je započeti kratkim opisom situacije, a kasnije će biti govora o istraživanju i nekim preliminarnim rezultatima do kojih se došlo kako bi se na kraju pokušalo odgovoriti na postavljena pitanja.

Djelovanje svjetskoga kapitalističkog sistema počelo se na hrvatskim prostorima osjećati u zadnjoj četvrtini 19. stoljeća. U Hrvatsku su se počeli doseljavati Nijemci, Mađari, Česi, Slovaci i mnogi drugi narodi, dok su se mnogi Hrvati iseljavali prema SAD-u i Južnoj Americi. Glavni razlog treba tražiti u agrarnoj prenaseljenosti Europe i procesu odvajanja ljudi od zemlje. Prelazak stanovništva iz sela u gradove, industrijska revolucija i prva globalizacija (1815.–1914.), u političkoj terminologiji poznata kao *pax Britannica*, glavni su čimbenici demografskih promjena i migracijskih kretanja (Berend i Ranky, 1996.: 75-76). U to doba gradovi su bili opasna mjesta za život i nisu mogli u demografskom smislu reproducirati sami sebe, nego su ovisili o priljevu stanovništva sa sela. Stanovnicima prenapučenih i infrastrukturno neuređenih gradova kao jedino rješenje nametao se odlazak u SAD i Južnu Ameriku (McBride, 1991.: 3). Kao i obično, u Hrvatskoj kao periferiji Europe taj se proces odigrao s kojim desetljećem zakašnjenja.

U vremenu između dva svjetska rata iseljavanje iz Hrvatske se nastavilo, ali usprkos tome nije se smanjio broj stanovnika (Rogić i Čizmić, 2011.). Razlog za to treba tražiti i u globalnoj krizi svjetskoga kapitalističkog sistema i raspadu prvoga globalnoga kapitalističkog sistema u kojem su se Sovjetski Savez i Kina nalazili izvan sistema dominacije kapitalističkog tržišta. Migracije su u doslovnom smislu bile ograničene „željeznom zavjesom“. Nakon Drugog svjetskog rata iseljavanje iz Hrvatske, zbog specifičnog položaja Jugoslavije u svjetskom sistemu, intenzivnije je od šezdesetih godina, kada se jedan dio građana odlučuje na iseljavanje u zapadne zemlje. To je iseljavanje uzrokovano nedovoljnom razvijenošću, agrarnom prenapučenošću i siromaštvom zemlje, ali i političko-geografskim prilikama, a od 1963. godine i liberalizacijom državne politike prema odlasku na privremeni rad u inozemstvo (Fassmann i Munz, 1995.). Taj trend iseljavanja nastavio se sve do posljednjeg rata (1991.–1995.). I u vrijeme rata jedan dio građana Hrvatske napušta svoja naselja te se zbog ratnih opasnosti sele u zemlje zapadne Europe te u Bosnu i Hercegovinu i Srbiju (Mesić, 1992.). Nakon rata nastavlja se trend iseljavanja iz Hrvatske i pad broja stanovnika u popisima 2001., 2011. i 2021. godine, a najizraženiji je bio od 2015. do 2020. godine.

5. Motivi i namjere za migriranje

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku broj odseljenih iz Hrvatske posljednjih godina višestruko je veći od broja doseljenih u Hrvatsku. Tako je samo 2017. godine broj odseljenih hrvatskih građana iznosio 45,367, a doseljenih u Hrvatsku tek 7,911. Ta se razlika smanjila u 2020. godini kada je broj odseljenih iznosio 20,886, a broj doseljenih 8,460. Najveći broj iselio se u Njemačku (54,9%), Austriju (10,9%), Bosnu i Hercegovinu (7,3%) te Srbiju (4,9%). Prema dobnoj i spolnoj strukturi u 2020. godini najveći broj odseljenih su muškarci u dobi između 25 i 34 godine, a najveći broj iseljenika bio je iz Grada Zagreba, Splitsko-dalmatinske županije, Primorsko-goranske županije, Istarske županije i Osječko-baranjske županije, što je i logično kada se radi o županijama s najvećim gradskim centrima. Od 20,886 hrvatskih državljana koji su se iselili iz Hrvatske u 2020. godini njih 16,388 odselilo se na područje država Europske unije, a 3,972 na područje ostalih europskih zemalja te 63 u Aziju, jedan u Afriku, 215 u Sjevernu i Srednju Ameriku, šest u Južnu Ameriku i 54 u Australiju.

Interpretaciji ovih podataka posljednjih godina doprinos je dala i znanost kao promatrač drugog stupnja. Spoznajni pristup omogućuje položaj promatrača trećeg stupnja koji postavlja pitanja o tome kako i što u promatranoj situaciji vidi promatrač drugog stupnja. Peračković i Rihtar (2016.) razmatraju povezanost materijalističke vrijednosne orijentacije i konzumerizma kao njegova empirijskog očitovanja (podložnog mjerenju) i njihovu povezanost s namjerama iseljavanja iz Hrvatske. Horstein Tomić i Perić Kaselj (2021.) istražuju imigracijske i integracijske politike Europske unije postavljajući zanimljivo istraživačko pitanje – ima li emigracija i neke pozitivne učinke za Hrvatsku. Potočnik i Adamović (2018.) daju podroban kritički pregled dosadašnjih istraživanja

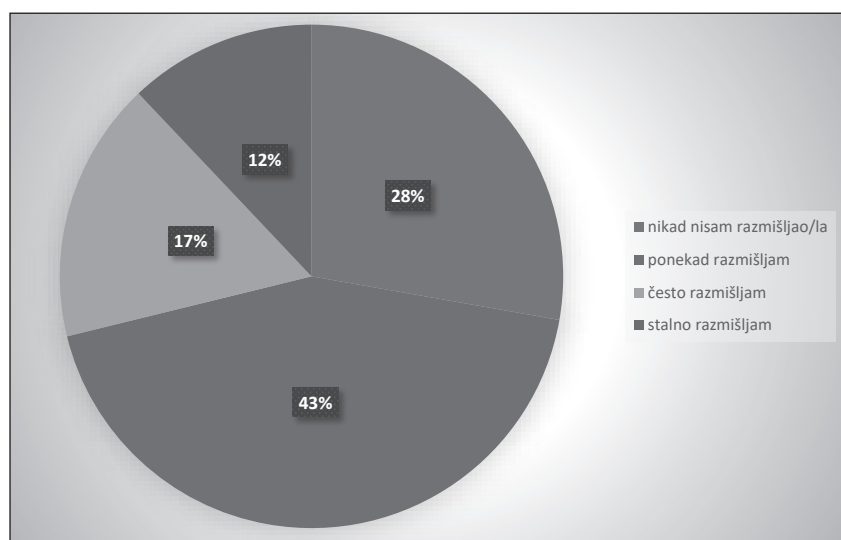
iseljavanja mladih iz Hrvatske, a s rezultatima njihova istraživanja studentske populacije umnogome se poklapa naše istraživanje. Općenito govoreći posve je normalno da se rezultati navedenih istraživanja uklapaju u širi i apstraktniji teorijski okvir na kojem se zasniva naše istraživanje jer empirijska istraživanja koja su usmjerena metodološkim uputama i nedovoljno apstraktnim teorijama upadaju u logičku „pogrešku pretjerane lokalnosti i konkretnosti“, kako je to jezgrovito formulirao još Alfred N. Whitehead (Vukić, 2021.). Drugim riječima, empirijska istraživanja povećavaju naše znanje o promatranim fenomenima na razini manifestnih funkcija djelovanja, ali nam rijetko što mogu reći o latentnim (skrivenim) funkcijama bitnim za održavanje društvenog sistema.

Empirijski aspekt našega istraživanja u funkciji je rješavanja apstraktnih epistemoloških i teorijskih problema društvenih znanosti. Pitanjima koja su postavljena ispitanicima ne žele se samo otkriti namjere i motivi za migriranjem, već se pokušava nešto saznati i o društvenoj strukturi Hrvatske i Europske unije. Većina osobnih problema pojedinaca u uvjetima transformacije „čvrste modernosti“ u „fluidnu modernost“ (Baumann, 2000.) izvire iz njihova položaja u strukturi globalnog društva i straha da se bude isključen iz utrke za potrošačkim dobrima.

Uz mnogobrojna pitanja vezana za zadovoljstvo životom u Hrvatskoj jedno od pitanja bilo je vezano za preseljenje izvan Hrvatske. Pokazuje se da 72% ispitanika stalno, često ili ponekad razmišlja o odlasku u inozemstvo. Optimizam ulijeva činjenica kako 28% posto ispitanika uopće ne razmišlja o napuštanju Hrvatske jer je od razmišljanja o odlasku i realizacije tog razmišljanja dugačak put.

Graf 3.

Razmišljanja o odlasku u inozemstvo

Izvor: Anketno istraživanje provedeno 2021. (N = 1037), IMIN.

Odluka o odlasku ili ostanku prema odgovorima ispitanika iz fokus-grupa donosi se na temelju procjene razlika u materijalnom standardu i kvaliteti života u relaciji: zemlja moguće migracije – Hrvatska. Kao najvažniji aspekt kvalitete života ispitanici ističu afektivnu komponentu (prijateljstvo, obiteljsku povezanost, nisku stopu kriminala, osobnu sigurnost, opušten način života) i viši stupanj integriranosti socijalne zajednice u Hrvatskoj te naglašavaju otuđenost u međuljudskim odnosima u najrazvijenijim zemljama EU-a. Naravno, ispitanici primjećuju i manjkavosti hrvatskog načina života i prednosti života u zemljama moguće migracije.

Sven, 27 godina, Karlovac, student (pedagogija/hrvatski)

Prednosti života u Hrvatskoj su poznanstva među ljudima, familijarnost, prijateljstva, bolja međusobna povezanost, veća sigurnost (među najsigurnijima smo na svijetu). Međutim, ima i mnogo negativnosti poput cinizma i pesimizma, toksičnosti među ljudima, ogorčenosti, korupcije, nestručnosti, zapošljavanja preko veze. U inozemstvu ima manje negativnosti.

Luka, 30 godina, Split, student (pedagogija/povijest)

Van Hrvatske je stanje puno bolje. Ima manje nepotizma, korupcije. Međutim, COVID mjere su vani mnogo rigoroznije i mnogo je veći pritisak na ljude nego u Hrvatskoj. To je teški udar na ljudsku psihu. Živjeti u Baranji, na Prevlaci ili u Istri, ipak si svugdje među svojim ljudima. U inozemstvu ti ne daju da glasaš i država ti na taj način ukazuje da si nitko i ništa. Tek će tvoja djeca biti integrirana.

Nikola, 24 godine, Split, student (strojarstvo)

Prednosti života u Hrvatskoj su besplatno zdravstvo, besplatno školovanje, klima, naš način života (vole ljudi raditi, ali umjereno). Treba raditi da bi se živjelo, a ne živjeti da bi se radilo. U inozemstvu se više cijeni visoka stručna sprema, efikasnija je birokracija i manja korupcija. Također je bolja zdravstvena skrb, ali je i skuplja.

Filip, 22 godine, Split, student (povijest)

Kod nas je niska stopa kriminaliteta, sigurnost je na razini, ovdje imamo društvo, prijatelje, obitelj. U inozemstvu jedino kroz ekonomsku prizmu vidimo korist.

Nikola, 24 godine, Split, student (strojarstvo)

Kod nas je dobra klima, mi smo druželjubivi, ovdje osjećamo blizinu doma, a nedostaci su teško pronalaženje posla, male plaće, teško stambeno zbrinjavanje za mlade, teško dobivanje kredita. U inozemstvu lakše napredujemo na radnom mjestu.

Mladi u statusu studenta dobro su informirani o uvjetima u kojima žive njihove kolege u inozemstvu.

Romana, 21 godina, Zagreb, studentica (geografija)

Status studenta u Hrvatskoj je mnogo bolji od statusa u inozemstvu. Kod nas je mnogo toga sufinancirano od države. U baltičkim zemljama sveučilišta npr. nisu besplatna, a studentski domovi su vrlo skupi. Kod nas su cijene namirnica visoke, a plaće ostaju iste.

Marko, 22 godine, Zagreb, student (geografija)

Studenti u Nizozemskoj imaju samo privatne domove i nemaju menze. Žive na sendvičima. Međutim, kod nas postoji ta neinovativnost studija, a inovacije i moderniji pristup trebali bi biti dobri. U inozemstvu ćete uvijek biti strani student i pitanje je koliko će sveučilište biti benevolentno prema vama. Imam jednog prijatelja u Danskoj kojemu su nedavno uveli kao službeni jezik na studiju danski. Donedavno je službeni jezik bio engleski i sada je u problemu.

Prema odgovorima ispitanika razvidno je da o odlasku u inozemstvo najviše razmišljaju mladi iz velikih gradova i regija oko njih – Zagreba, Splita, Rijeke i Osijeka. To znači da je glavni dio migracija, onaj iz Slavonije, čini se, završio. Vodeći razlozi zbog kojih bi mladi napustili Hrvatsku još uvijek su materijalne prirode, o čemu svjedoče neki od tipičnih odgovora iz fokus-grupa.

Ivana, Split, 29 godina, diplomirana pravica

Prije sam bila protiv odlaska iz Hrvatske, ali sada tražim posao već godinu dana i mislim da bi bilo bolje otići u inozemstvo. Ima nas mnogo u struci, a premalo je natječaja. Osim toga, natječaji su namješteni i mnogo je kandidata za svaki natječaj. Iskoristila sam samo pravnu praksu od mjesec dana na petoj godini. Čini mi se da je na studiju bilo premalo prakse. Sigurno bi lakše našla posao da sam imala više prakse.

Nikola, 24 godine, Split, student (strojarstvo)

Razlozi za odlazak su financijski. Kod nas se ne gleda kvaliteta, već podobnost. Oni najbolji ne dobivaju poslove, već oni podobni. Ostaje im samo da kupe jednosmjernu kartu za odlazak. Ne možeš čekati do trideset i pete godine za posao u struci. Mnogi su otišli i zbog boljeg društvenog uređenja, a sve je više onih koji smatraju da će se vratiti za deset ili petnaest godina.

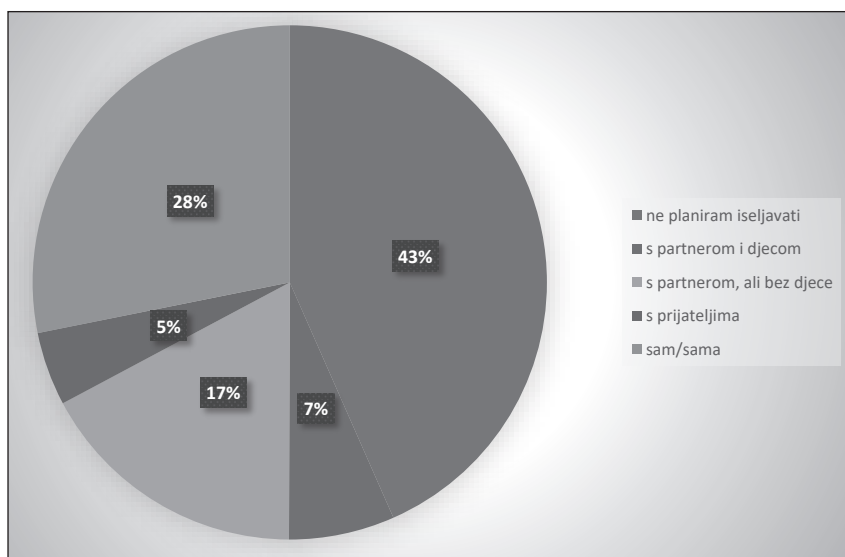
Branimir, 26 godina, Sinj, diplomirani povjesničar

Još od osnovne škole vidjeli smo da su oni koji su imali nekoga u Njemačkoj da su imali bolje igračke od nas. Završio sam povijest i ako ne nađem posao u roku od dva mjeseca odlazim van. Glavni razlog odlaska mladih su korupcija i nepotizam. Ne pita se da li si sposoban nego čiji si, sve se već zna. Ako si u HDZ-u ili SDP-u upadaš, ako ne, otpadaš.

Rezultati anketnog istraživanja pokazuju da većina ispitanika ako se odluči na migriranje, to žele učiniti sami. S jedne strane to je razumljivo jer je riječ o mladim osobama bez obitelji, a s druge strane razlog tomu treba tražiti u tradicionalnim migrantskim mrežama. Prema rezultatima ankete mnogi od naših ispitanika imaju rodbinu ili prijatelje u inozemstvu na koje se mogu osloniti u kritičnom trenutku ulaska u „migrantsku životnu situaciju“.

Graf 4.

Planiranje odlaska u inozemstvo (sam ili u društvu)

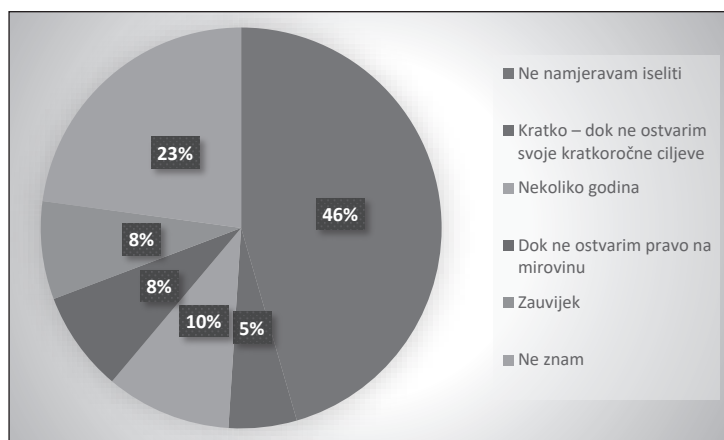
Izvor: Anketno istraživanje provedeno 2021. (N = 1037), IMIN.

Boško, 23 godine, Livno

Otišao bih na mjesec ili dva i donio bih to znanje natrag kući. Jednom kada odeš na duže, više se nikada ne vratiš. Dobiješ ondje djecu, unuke i ne želiš se više vratiti natrag.

Graf 5.

Dužina boravka u inozemstvu

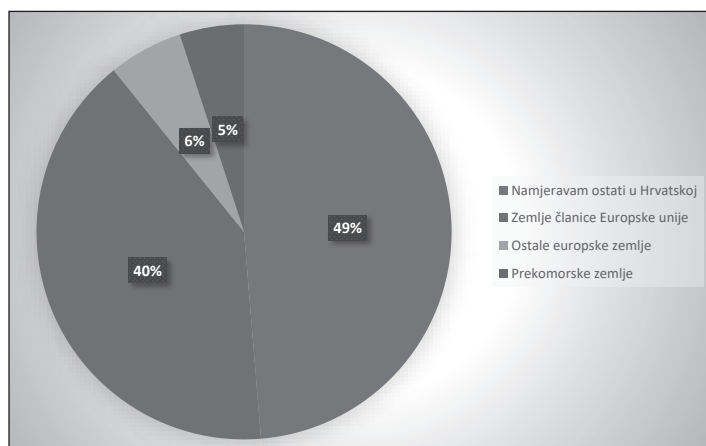
Izvor: Anketno istraživanje provedeno 2021. (N = 1037), IMIN.

Dužina boravka u inozemstvu kreće se od 'kratko' do 'zauvijek'. Vidljivo je da je ipak najviše onih koji ne znaju koliko će dugo ostati.

6. Migrantska destinacija – neekonomski čimbenici

Najveći broj iseljenika želi se iseliti u zemlje članice Europske unije. O tome govori i činjenica kako 420 od ukupno 1037 ispitanika to želi, a njih 505 namjerava ostati u Hrvatskoj.

Graf 6. Preferencije iseljavanja

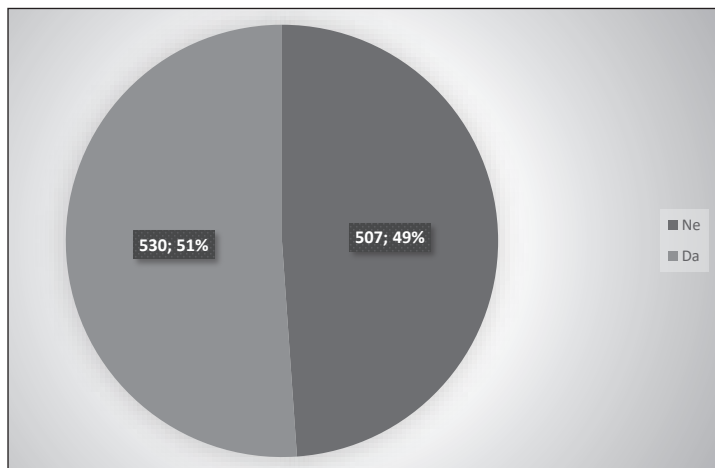
Izvor: Anketno istraživanje provedeno 2021. (N = 1037), IMIN.

Najveći broj potencijalnih iseljenika birajući između zemalja Europske unije preferira iseljavanje u Njemačku (17,2%), Austriju (12%) i Irsku (8,1%). Od zemalja izvan Europske unije najveći broj bi se iselio u Švicarsku (23,4%) i Ujedinjeno Kraljevstvo (15,2%) te Norvešku (12,2%).

Prema istraživanju značajan čimbenik migriranja mladih su neekonomski razlozi od kojih smo posebno istražili migrantske obiteljske i prijateljske mreže, poznavanje stranih jezika i utjecaj zdravstveno-sanitarnih mjera tijekom pandemije bolesti COVID-19.

Graf 7.

Je li netko od Vaših roditelja, baka i djedova boravio u inozemstvu?

Izvor: Anketno istraživanje provedeno 2021. (N = 1037), IMIN.

Sara, 20 godina, Košute, studentica (hrvatski jezik/pedagogija)

Moj stric je već dugo u Njemačkoj. Ondje ima ženu i dvoje djece. Djeca će mu ostati u Njemačkoj, a stric ima kuću u Hrvatskoj. Posjećuje Hrvatsku i iskoristi svaki slobodni trenutak za odmor u Hrvatskoj.

Lara, 21 godina, Belišće, Osijek, studentica (pedagogija/sociologija)

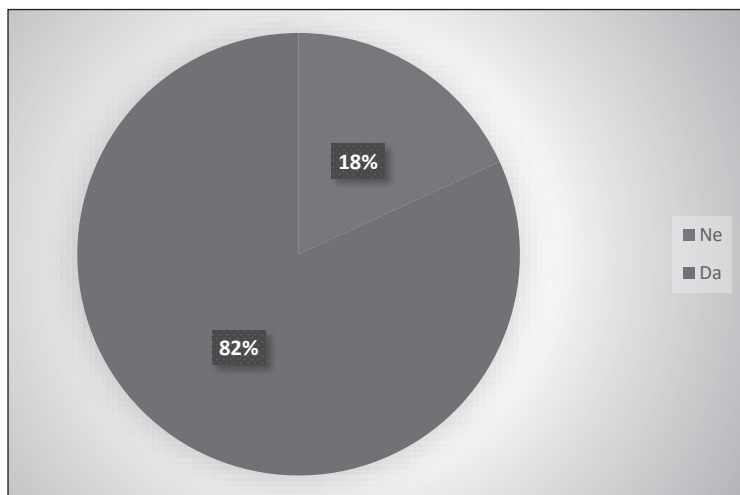
Moj tata radi od mog osmog razreda u Kanadi i u SAD-u. Željela bih završiti psihoterapiju, a čini mi se da Skandinavija ulaže u odgoj, pa bih tamo možda mogla pronaći posao.

Borna, 20 godina, Đakovo, student (sociologija/pedagogija)

Moja baka radi u turnusima po dva tjedna u Austriji, teta živi u Australiji, a bratić je u Njemačkoj.

Graf 8.

Imate li rodbine koja živi u inozemstvu?

Izvor: Anketno istraživanje provedeno 2021. (N = 1037), IMIN.

Karla, 23 godine, Split, studentica (pravo)

Brat je otišao u Njemačku još 2016. godine. Našao je posao i ima visoku plaću s kojom može ostvariti viši standard života. Kada bih imala prihode od kojih se može dobro živjeti u Hrvatskoj, ostala bih u Hrvatskoj.

Nikola, 24 godine, Split, student (strojarstvo)

Sestra mi je u inozemstvu. Dignula je kredit sa suprugom i nastoje investirati u Hrvatsku. Kada otplate kredit, vratit će se u Hrvatsku. Gore su zadovoljni, ali se žele vratiti.

Valentina, 28 godina, Dubrovnik, restoratorica papira

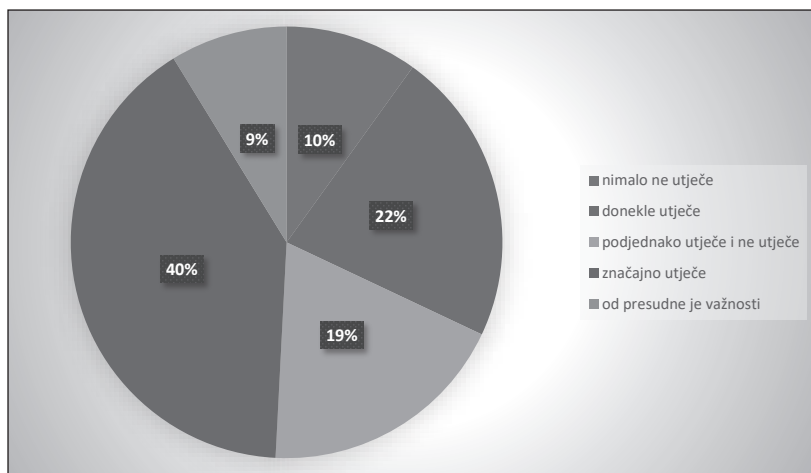
Moj dundo kaže da si ti tamo u inozemstvu uvijek stranac. Ako si bez posla, sve prednosti Hrvatske se gube.

Beatrice, 20 godina, Nova Gradiška, studentica (medicina)

Već u sedmom razredu jedna prijateljica je otišla u Njemačku i od tada više ili manje razmišljam o odlasku u inozemstvo. Moji roditelji i brat su u Njemačkoj, a bratići u Švicarskoj.

Graf 9.

Poznavanje stranog jezika i zemlja iseljavanja (U kojoj mjeri poznavanje stranog jezika utječe na zemlju u koju biste se iselili?)

Izvor: Anketno istraživanje provedeno 2021. (N = 1037), IMIN.

Nika, 27 godina, Dubrovnik, ekonomistica

Otišla bih u Španjolsku. Odlični su mi njihov jezik i kultura. Druga bi opcija bila SAD.

Branimir, 26 godina, Sinj, diplomirani povjesničar

Išao bih u Novi Zeland. Pričam engleski jezik kao materinji, a naučio sam ga preko igrice i kompjutera te filmova. Najbolja motivacija za učenje jezika bile su mi videoigre. Otišao bih makar na godinu dana, a u Hrvatsku bih se vratio da dobijem ponudu za posao u školi ili u muzeju.

Mihael, 25 godina, Koprivnica, student (hotelijerstvo i turizam, sada sociologija/povijest)

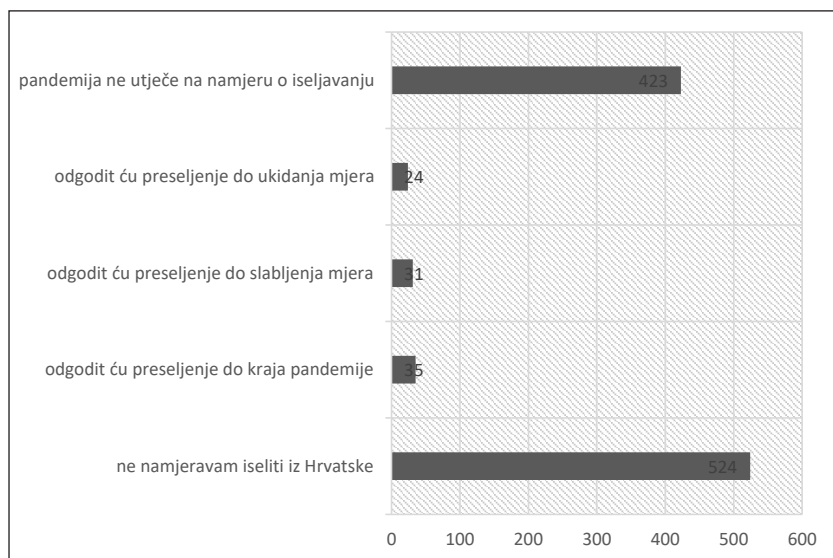
Išao bih u Veliku Britaniju, Kanadu ili Australiju budući da poznajem jezik i kulturu.

Odgovori na pitanja iz tematskog bloka pitanja o utjecaju neekonomskih čimbenika na migriranje potvrđuju našu početnu pretpostavku da ispitanici posjeduju snažno izraženo znanje o prostornim značajkama svoje životne situacije. Odluka o migriranju rezultat je svjesne i racionalne odluke koja proistječe iz dobre informiranosti o stanju u Hrvatskoj i zemljama u koje se želi migrirati. Na njihovu percepciju vlastite životne situacije utječu suvremenici, prethodnici i nasljednici. Pokazuje se da su njihove migrantske aspiracije najčešće usmjerene prema mjestima u kojima su živjeli njihovi djedovi i roditelji, a ako im roditelji (prethodnici) nisu živjeli u inozemstvu, žele migrirati s prijateljima. Uvid u podatke dobivene istraživanjima pokazuje da je jedan od glavnih neekonomskih motiva migranata budućnost njihove djece.

Iako se iz rezultata anketnog istraživanja nameće zaključak da pandemija bolesti COVID-19 ne odgađa namjeru ispitanika da se isele iz Hrvatske, rezultati razgovora u fokus-grupama ukazuju na drukčija razmišljanja. Podaci Državnog zavoda za statistiku potvrđuju da je 2020. godina bila godina naglo smanjenog iseljavanja iz Hrvatske. Prema mišljenju eminentnih ekonomista poput Chesudovskog (2022.) u drugom mjesecu 2020. došlo je do sloma burze što bi vodilo ekonomskoj krizi nesagledivih razmjera. Zbog toga je, prema njihovu mišljenju, proglašena pandemija na razini svijeta kako bi se zatvaranjem gospodarstva i fiskalnim mjerama upumpavanja novca u monetarni sistem spasilo posrnulo svjetsko gospodarstvo. Manifestna funkcija protupandemijskih mjera bila je briga za zdravlje, a latentna očuvanje financijskih interesa krupnoga kapitala. Prema recentnim istraživanjima (Nancheva, 2021.; Fasani i Mazza, 2021.) i podacima Europske komisije, u značajnoj su mjeri smanjene i migracije unutar zemalja EU-a, kao i migracijski tokovi iz zemalja u razvoju prema OECD-u.⁵ U svakom slučaju čini se da se svijet teško može vratiti na „postavke“ koje su prethodile koronakrizi. Neki od odgovora ispitanika sugeriraju da su oni itekako svjesni da su se pravila igre na EU-ovu „igralištu“ promijenila.

⁵ Prema podacima OECD-a migracijska kretanja na razini svijeta bila su u prvoj polovici 2020. godine za 30 posto manja negoli u istom razdoblju 2019. godine i pala su na razinu iz 2003. godine (Internal migration Outlook 2021: OECD).

Graf 10. Pandemija i iseljavanje iz Hrvatske. Ovisno o pandemiji COVID-19, odgađate li namjeru iseljavanja iz Hrvatske?

Izvor: Anketno istraživanje provedeno 2021. (N = 1037), IMIN.

Lara, 21 godina, Belišće, Osijek, studentica (pedagogija/sociologija)

Zbog epidemije se mnogo ljudi vraća iz stranih država jer se boje da ne ostanu odsječeni od svojih obitelji. U stranim zemljama nema prilike za druženja. COVID potvrde u mnogo slučajeva onemogućuju iseljavanje.

Luka, 30 godina, Split, student (pedagogija/povijest)

Van Hrvatske je stanje puno bolje. Ima manje nepotizma, korupcije. Međutim, COVID mjere su vani mnogo rigoroznije i mnogo je veći pritisak na ljude nego u Hrvatskoj. To je teški udar na ljudsku psihi.

Beatrice, 20 godina, Nova Gradiška, studentica (medicina)

Pojavom epidemije sve je stalo što se tiče iseljavanja. Nisam sigurna koliko su ljudi spremni na papirologiju i cijepljenja koja su obavezna u nekim zemljama.

Stipe, 23 godine, Sinj, PT tehničar, sada u blizini Frankfurta

Dugo sam razmišljao o tome da odem van. Htio sam steći neka iskustva i želio sam vidjeti kako je negdje drugdje raditi. Imao sam rodbine u Njemačkoj, ali nismo došli kod njih. Sada radim kao gostitelj. Radim od 17 do 21 sat. Vlasnik

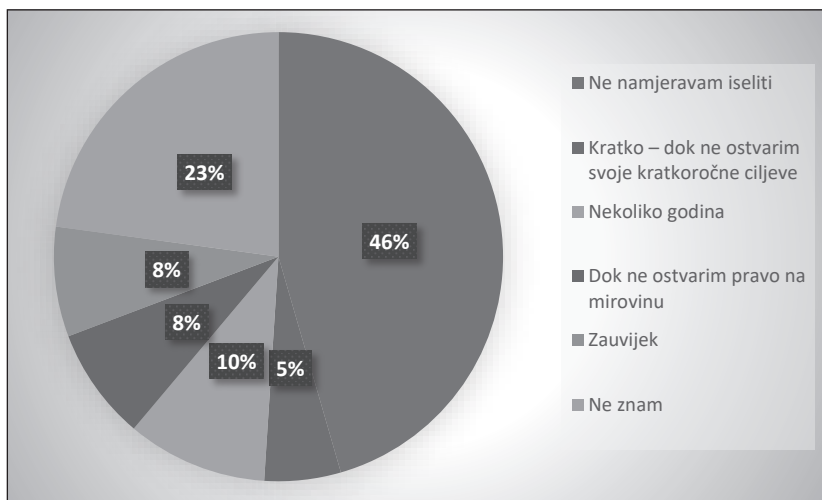
restorana je Hrvat. Prije odlaska u Njemačku sam poznao nešto njemačkog jezika, ali to nije bilo potrebno. Ovdje mi je sve osigurano. Najveće mane života u Njemačkoj su slab društveni život te stroga ograničenja u vezi COVID-a. Budući da se nisam cijepio, moram se testirati svaki dan te mogu otići samo u trgovine koje prodaju hranu.

7. Dužina boravka i povratak

Iz grafičkog prikaza rezultata vidljivo je kako je gotovo polovica ispitanika izrazila nevoljkost da se iseli iz Hrvatske, a veliki broj mladih se dobro osjeća u Hrvatskoj te smatra da imaju visoku kvalitetu života koju ne bi mogli postići u inozemstvu. Oni koji su skloniji odlasku u inozemstvo, ističu kako u inozemstvu već imaju rođake i prijatelje koji su otišli tamo zbog zapošljavanja, a kao razloge odlaska iz Hrvatske ističu život u neuređenoj zemlji i odlazak u uređeniju zemlju, nepotizam, političke prilike i društvo u kojem će se njihove sposobnosti i obrazovanje više cijeniti. Dužina boravka u inozemstvu kreće se od «kratko» do «zauvijek». Vidljivo je da je ipak najviše onih koji ne znaju koliko će dugo ostati.

Dakako, dužina boravka u inozemstvu ovisi o planovima i životnim iskustvima pojedinaca, a demografski će razvoj Hrvatske uvelike ovisiti o tome koliko će pojedine državne i lokalne mjere pomoći da mladi pronađu razloge za ostanak ili povratak u Hrvatsku.

Graf 11. Dužina boravka u inozemstvu

Odgovori ispitanika u fokus-grupama sugeriraju zaključak kako se na duži ili trajni ostanak u inozemstvu odlučuju osobe s obitelji te osobe koje namjeravaju graditi znanstvenu ili neku drugu karijeru.

Filip, 21 godina, Osijek, student (psihologija)

Kod nas nema znanstvenog rada u psihologiji. Odlaskom u inozemstvo proširio bih svoje horizonte. Zbog znanstvenog rada rado bih otišao u Ameriku ili u Skandinaviju. U inozemstvu bih proveo pet do deset godina i bavio bih se znanstvenim radom te bih se umrežio s drugim znanstvenicima, a poslije bih se vratio u Hrvatsku.

Matija, 21 godina, Vinkovci, studentica (geografija)

Odlazak u inozemstvo bio bi odmicanje od svakodnevice, životno iskustvo, prikupljanje sredstava za uzdržavanje obitelji, a dužina boravka bi ovisila o dobi i fazi života.

Ivan, 21 godina, Osijek, student (FER)

Ako sam vani, moram razvijati neka znanja i vještine. Ukoliko bih se dobro integrirao u inozemstvo, ne bih razmišljao o povratku.

Paola, 20 godina, Đakovo, sociologija/pedagogija

Odlazak bi bio dugoročan. Međutim, bit će to dobro isplanirano. Idem ostvariti bolju budućnost za svoju obitelj. Mislim da bih i volontirala da ostvarim veze za budući posao.

8. Zaključna razmatranja

Provedeno istraživanje pokazuje da je u svijesti ispitanika migracija u neku od zemalja EU-a zadobilo oblik unutarnjih migracija. Ispitanici imaju izraženu svijest da je Hrvatska integralni dio europskog ekonomskog prostora. S druge strane, ispitanici veoma jasno shvaćaju da se tu još uvijek ne radi o zajedničkom društveno-političkom prostoru i u tom smislu sebe doživljavaju kao strance. No, u zaključnim razmatranjima treba usmjeriti pozornost na društvenu strukturu i ekonomske zakonitosti. Prije svega ljudi migriraju ako mogu migrirati. Ulaskom u EU ta opcija je umnogome olakšana. Prvo je svoja vrata građanima Hrvatske otvorila Velika Britanija, koju su uz veću ili manju odgodu slijedile ostale zemlje. Austrija je to trebala napraviti u šestom mjesecu 2020. godine, ali je to je onemogućila situacija vezana uz pandemiju. Drugo, ljudi migriraju iz zemalja s manjom plaćom u zemlje s većom plaćom, dok kapital u uvjetima dereguliranoga kapitalizma migrira u zemlje u kojima je cijena rada niža. Naša je pretpostavka da je novi val migracija sasvim drugačijeg tipa jer se većina migranata vraća u Hrvatsku kad god može zbog bolje i brže prometne povezanosti. Migranti uvijek žive u dva sistema i gledaju da iskoriste povoljne prilike u oba. Treće,

mnogi odlaze, recimo, u Njemačku (trenutačno je 55% migranata „novog vala“ u Njemačkoj, a većina ostalih u Irskoj i Švedskoj) jer znaju da će već nakon samo pet godina rada imati pravo na minimalnu njemačku mirovinu. Većina novih migranata zapošljava se u uslužnim djelatnostima, u građevinskoj i brodograđevnoj industriji, u sustavu socijalne skrbi za stare i nemoćne.

Sljedeći razlog zbog kojeg bismo s optimizmom trebali gledati na demografsku situaciju i migracije jest politička i ekonomska kriza u ekonomsko-politički dominantnim članicama Europske unije (Njemačkoj, Francuskoj, Austriji, Italiji). Koronakriza je odmah u svojem početku pokazala koliko je europska solidarnost u stvari mit. Bez obzira na navedene krize, strukturno gledano, i nadnacionalna zajednica poput Europske unije u uvjetima jačanja tržišta i globalizacije ekonomije mora razvijati svoju ekonomsku i političku strategiju u uvjetima kad nacionalni partikularizmi prijete njezinu opstanku. Zbog toga se i nameće pitanje o perspektivama zajedničkog europskog tržišta i Europske unije kao političkog projekta u uvjetima globalnoga kapitalističkog poretka u kojem ona već dugo nije njegovo središte.

Literatura

1. Adamović, M. i Mežnarić, S. (2003). Potencijalni i stvarni „odljev“ znanstvenog podmlatka iz Hrvatske: empirijsko istraživanje. *Revija za sociologiju*, 3-4: 143-160.
2. Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity.
3. Berend, I. T. i Ranky, G. (1996). *Europska periferija i industrijalizacija*. Zagreb: Naprijed.
4. Berger, P. L. i Luckman, T. (1992). *Socijalna konstrukcija zbilje*. Zagreb: Naprijed.
5. Braudel, F. (1992.a). *Strukture svakidašnjice: Materijalni život i kapitalizam od XV – XVIII stoljeća*. Zagreb: August Cesarec.
6. Chossudovsky, M. (2022). *Svjetska Corona kriza 2020-22*. Zrenjanin: Wizard.
7. Fasmann, H. i Munz, R. (1995). Migracije istok – zapad u Europi od 1918. do 1992. *Migracijske teme*, (1): 53-68.
8. Fasani, F. and Mazza, J. (2020). A Vulnerable Workforce: Migrant Workers in the COVID-19 Pandemic. *European Commission Joint Research Centre, Ispra, Italy*.
9. Giddens, A. (1976). *New Rules of Sociological Method: A positive Critique of Interpretative Sociologies*. New York: Basic Books.
10. Giddens, A. (1984). *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity Press.
11. Golub, B. (2006). Socioprostorna pokretljivost hrvatskih znanstvenika. *Sociologija sela*, 2-3: 261-288.
12. Luhmann, N. (2001). *Znanost društva*. Zagreb: Politička kultura.

13. Luhmann, N. (2011). *Društvo društva*. Zagreb: Breza.
14. Horstein Tomić, C. i Perić Kaselj, Marina (2021). Migracije visokoobrazovanih i stručnih kadrova – trostruki dobitak? – Iskustva mladih država nakon pristupanja Europskoj uniji, u: Žanić, M.; Živić, D.; Špoljar Vržina, S.; Miletić, G. M. (Ur.). *Suvremene migracije u Republici Hrvatskoj*, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
15. Mc Bride, P. J. (1991). *Human geography*. London: Blackie.
16. Merton, R. K. (1968). *Social Theory and Social Structure*. New York: Free Press.
17. Merton, R. K. (1995). The Thomas Theorem and The Metthew Effect. *Social Forces*, 74 (2): 379-424.
18. Mesić, M. (1992). *Osjetljivi i ljuti ljudi: hrvatske izbjeglice i prognanici*. Zagreb: Ured za prognanike i izbjeglice Vlade Republike Hrvatske.
19. Mesić, M. (2002). *Međunarodne migracije: tokovi i teorije*. Zagreb: Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta.
20. Nancheva, N. (2021). *Covid Policy Briefs: E-Briefing papers from The Covid-19 and Democracy Project*. London: Kingston University.
21. Parsons, T. (2011). *Actor, Situation and Normative Patterns: An Essay in the Theory of Social Action*. Munster: LIT Verlag.
22. Peračković, K. i Rihtar, S. (2016). Materijalizam kao društvena vrijednost i poticaj namjerama iseljavanja mladih iz Hrvatske. *Migracijske i etničke teme*, 32: 295-317.
23. Perić Kaselj, M. i Vukić, A. (2014). Dijasporski virtualni identiteti – analiza Hrvatskih virtualnih zajednica u Čileu na društvenoj mreži Facebook, u: Todorović, D.; Petrović, D. i Prlja, D. (Ur.). *Internet i društvo – međunarodni zbornik radova / Internet and Society – International Thematic Collection of Papers*. Beograd i Niš: Srpsko sociološko društvo, Univerzitet u Nišu – Filozofski fakultet, Institut za uporedno pravo, Beograd.
24. Potočnik, D i Adamović, M. (2018). *Iskustvo migracije i planirani odlasci mladih iz Hrvatske*. Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung.
25. Rogić, I. i Čizmić, I. (2011). *Modernizacija u Hrvatskoj i Hrvatska odselidba*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
26. Schütz, A. (1970). *Reflections on the Problem of Relevance*. New Haven: Yale University Press.
27. Šverko, I. (2005). Studentske namjere odlaska u inozemstvo: veličina potencijalnog „odljeva mozгова“ i njegove odrednice u 1995., 1997. i 2004. godini. *Društvena istraživanja*, 6: 1149-1174
28. Thomas, W. I. and Thomas, D. (1928). *The child in America: Behavior problems and programs*. New York: Knopf.
29. Vukić, A. (2021). *Funkcionalistička teorija migracija*. Zagreb: IMIN.
30. Vukić, A. (2017). Nacionalne manjine u etničkoj situaciji: ogled iz epistemologije društvenih znanosti. *Migracijske i etničke teme*, 33: 307-336.

Izvori podataka

Anketno istraživanje provedeno 2021. (N = 1037)

Razgovori u fokus-grupama provedeni 2021. (N = 37)

Državni zavod za statistiku

European commission

Atlas of migration

Migration data in Europe

Demography of Europe

Internal migration outlook 2021: OECD

Knowledge of Social Space – Motives and Intentions of Youth for Migrating within the European Union

Aleksandar Vukić

Institute for Migration and Ethnic Studies, Zagreb, Croatia
e-mail: aleksandar.vukic@imin.hr

Marina Perić Kaselj

Institute for Migration and Ethnic Studies, Zagreb, Croatia
e-mail: marina.peric@imin.hr

Filip Škiljan

Institute for Migration and Ethnic Studies, Zagreb, Croatia
e-mail: filip.skiljan@imin.hr

Abstract

In this article, on the basis of primary quantitative and qualitative data obtained through survey research and structured in-depth interviews in focus groups, as well as secondary statistical data, we investigate the intentions and motives of young people for migrating from the Republic of Croatia. The theoretical approach relies on Parsons/Merton's functionalism, the phenomenological sociology of Shutz, Berger and Luckmann and Braudel's conception of space in the global capitalist system. The data interpretation methodology is based on Luhmann's constructivist epistemology, whose central postulate is the observation of the observer.

The results show that the respondents have strong knowledge about the spatial features of their living situation. The decision to migrate is the result of a conscious and rational decision that stems from good information about the situation in Croatia and the countries to which one wants to migrate. Based on the research results, it can be concluded that:

1) Young people see the possibility of migrating to one of the EU countries as a form of internal migration; 2) young people whose parents or grandparents worked abroad are more inclined to migrate; 3) most respondents are not inclined to leave Croatia; 4) most respondents do not intend to stay abroad permanently.

Key words: migrants, youth, Croatia, European Union, observation, communication topic, knowledge of the situation.